

Kenschetsing van het begin van romans 3

1 januari 1996

Auteur: Jean Verrier

Volume: 06

Nummer: ?

Pagina's: 65-71

Documenten

- [tsjip_jrg06_069.pdf](#)

jean verrier kenschetsing van het begin van romans 3 vanaf tsji p 4 3 a plaatsten wij de eerste hoofdstukken van de studie le s debuts de roman van jean verrier deze betroffen de zogenaamde paratekst alles watje over een boek hoort vermoedt of weet voor je het werk open doet de eerste bladzijden van hel voorwerk en de personages in deze afle vering leest u het derde en laatste deel van verriers schets van de geschiedenis van de roman verrier analyseert voor u op de inmiddels bekende wijze het begin van enkele moderne romans uit de franse literatuur de vertaling is wederom van henriette ueber bossinade en veronique driedonks dees maas en wam de moor namen de tekstbewerking voor hun rekening het heden in ons vluchtige overzicht van de beginverhalen van romans door de geschiedenis heen zijn we nu aangekomen bij de 20e eeuw in feite hebben we deze eeuw nooit verlaten want alle lectuur van het verleden heeft als uitgangspunt het heden het zijn immers onze twintigste eeuwse ogen die deze oude verhalen opnieuw lezen in la peau de chagrin van balzac zie tsjip 6 2 red kunnen wij overeenkomsten vinden met la modification van butor maar dat komt niet omdat balzac zijn tijd vooruit was of omdat butor achterloopt wij kunnen deze lijn trekken omdat die kenmerkend is voor de moderne werken en omdat wij in de kunstwerken die de geschiedenis ons heeft nagelaten datgene kunnen lezen wat de tijdgenoten van het werk er niet in konden lezen in het huidige aanbod van romans vinden we beginverhalen in de stijl van balzac sterk verankerd in een plaats en tijd en erop gericht om de lezer in de huid van de personages te doen kruipen we vinden tegenwoordig ook andere beginverhalen die onze gewoonten verstoren beginverhalen die ons verhinderen de eerste pagina's over te slaan om dat het verhaal dat daarop volgt ons net zo verwarrend lijkt als het begin je zou gaan denken dat het romans zonder kop of staart zijn toch zijn er heel geleidelijk in deze nieuwe beginverhalen overeenkomsten te ontdekken met oudere vormen en in andere gevallen roesten beginverhalen van romans die misschien iets te bewust in strijd zijn met de traditie vast en worden zo oude nieuwe verhalen het oude en het nieuwe m butor aan het begin van butors boek la modification vinden we het motief voor de en-

tree het thema van de reis de geleidelijke bekendmaking van een perso nage de invoering van een perspectief binne n het woordveld zoals zoveel elementen die we reeds tegengekomen zijn in les rougon macquart jacques 65 verrier kenschetsing van het begin van romans le fataliste le rouge et le noir en la condition humaine het verschijnsel dat de lezers van 1957 het meest verraste komt tegenwoordig voor als de systematisering van de motiverende functie van het beginverhaal van la peau de chagrin het jaar voor de verschijning van dit boek heeft butor een roman uitgegeven die in de tijd verankerd is als een meesterwerk van proust l'emploi du temps deze roman begint ook met een zeer krachtige en originele plaatsaanduiding een gedetailleerde schets van de plattegrond van een denkbeeldige stad waarin de roman zich afspeelt in het midden van de rechterpagina is alleen het volgende geschreven de aankomst de lezer moet de pagina omslaan om te kunnen lezen over de aankomst verteld in de eerste persoon enkelvoud van een reiziger op het station van bleston de beginregels les lumieres se sont multipliees doen denken aan de roman van edouard dujardin les lauriers sont coupes 1887 vederlicht rood ver guld het koffiehuis de fonkelende ijsmassa een ober met een wit schort een roman die james joyce heeft erkend als zijnde een van de bronnen voor de vorm van zijn werk odysseus en het ontwaken van de reiziger beetje bij beetje heb ik mij losgemaakt uit mijn slaperigheid heeft veel weg van dat van de reiziger in la modification uw ogen zijn nog niet helemaal geopend alsof er een lichte nevel over hangt ook al arriveert de reiziger in het ene geval en vertrekt hij in het andere dit verhaal doet ook denken aan de toestand van slaapdrunkenheid waarin de verteller verkeert aan het begin van het boek a la recherche du temps perdu verwerkingsopdracht zoek het motief voor het ontwaken in de beginregels van de roman de verschillende tijdsaanduidingen die op de eerste pagina van l'emploi du temps worden gebruikt zoals mei oktober 1 donderdag 1 mei zie het hoofdstuk tijd zijn relatieve tijdsaanduidingen zonder een enkel jaartal en alleen aan de hand van de woorden die verwijzen naar de spoorlijn kunnen we bij benadering het verhaal in de 20e eeuw situeren deze tijdsaanduidingen bereiken hetzelfde effect van precisie en van onduidelijkheid als het effect dat bereikt wordt met een gedetailleerde plattegrond van een denkbeeldige stad het zijn effecten die bij de lezer een zeker gevoel van onbehagen teweegbrengen zo smelten het traditionele en het nieuwe samen in het begin van deze roman wie is wie a robbe grillet s beckett m duras andere beginverbalen van moderne romans kunnen de lezer nog meer van de wijs brengen zoals het begin van de roman van robbe grillet in het labyrint 1959 waarin men na een woord vooraf aan de lezer getekend door arg het volgende kan lezen 66 verrier kenschetsing van het begin van romans ik ben hier alleen nu lekker beschut buiten regent het buiten loopt men in de regen de vragen zijn nog altijd dezelfde wie ik waar hier wanneer nu maar de antwoorden hebben de meest extreme vormen van de discours aangenomen volgens benveniste geen enkele datum geen toponiem enkele regels verderop verwijst het woord asfalt naar de moderne wereld van de automobiel maar dit woord blijft een beetje op de achtergrond ook al wordt het herhaald toch kan de lezer zich nog identificeren met deze verteller die net als hij warm loopt voor het verhaal en net als hijzelf bezeten is van literatuur dit

wordt al wat moeilijker bij de derde zin buiten schijnt de zon en even verderop buiten sneeuwt het de lezer kan door de bomen het bos niet meer zien door al deze aanduidingen kan bij geen precieze plaats of een precies tijdstip vaststellen er is geen andere tijd of plaats dan welke in het boek vermeld staat de verteller zegt wat hij wil wat hij kan en hij kan alles zeggen als hij wil dat wij het tegenovergestelde geloven bedriegt hij ons en probeert hij ons voor de gek te houden laten we l'innommable van samuel beckett 1953 voor ons nemen we vinden er geen woord vooraf geen hoofdstukaanduidingen geen opdracht en geen citaat waar nu wanneer nu wie nu zonder me het te vragen ik zeg gen net als in de beginregels van de voorgaande roman worden de drie vragen waar wanneer wie ook hier gesteld maar meer expliciet meer in een pri mitieve vorm dan in de vorm van de antwoorden hier nu ik de vraag hoe te beginnen wordt rechtstreeks gesteld zo had het kunnen beginnen het lijkt alsof ik praat maar ik ben het niet over mijzelf maar het gaat niet over mij om te beginnen enkele generaliseringen hoe te handelen hoe zal ik handelen wat moet ik doen in de situatie waarin ik nu verkeer hoe moet ik te werk gaan ik zal niet al leen zijn de eerste tijd natuurlijk ben ik het alleen dat is snel gezegd je moet het ook snel zeggen en weet men het ooit in een soortgelijke duisternis ik zal gezelschap krijgen om te beginnen een paar hansworsten ik zal ze meteen uit de weg ruimen als ik dat kan het zou het makkelijkst zijn om niet te beginnen maar ik ben verplicht om te beginnen dat wil zeggen dat ik verplicht ben om verder te gaan ik moet net doen of er een begin is aan mijn verblijf hier al was het alleen maar voor het goed doen verlopen van het verhaal het is jammer dat we dit begin in gedeelten moeten citeren want het is een betoog dat almaar doorgaat het is een beschouwing over de ik die praat de verteller ik ben het niet wie is het dan wel over de personages de hansworsten het begin dat altijd een vervolg is en verderop in de tekst vinden we 67 verrier kenschetsing van het begin van romans we nog een beschouwing over de objecten allereerst de vraag zijn die nu echt nodig wat een vraag maar ik zeg wel eerlijk datje erop bedacht kunt zijn geen tijdsaanduidingen geen plaatsaanduidingen en een zeer problematische personage malone is er van zijn dodelijke levendigheid zijn nog maar enkele sporen over met waarschijnlijk regelmatige tussenpozen komt hij bij me langs be halve wanneer ik bij hem langs ga op een van die dagen zal ik hem eens toespreken en zal ik hem zeggen ik weet het niet ik zal er wel op komen als het moment daar is er zijn hier geen dagen maar ik maak gebruik van de formule een stem niemand weet waar vandaan zoekt een personage waarin hij vlees kan worden hiervoor wend t de stem formules aan traditionele formules maar kan men jonge wijn in oude wijnzakken gieten het theater zal beckett een voorlopige oplossing bieden daar hebben de stemmen tenminste ook een lichaam net als beckett stapt ook marguerite duras over naar het theater en vervolgens naar de film om later weer terug naar het boek te keren elk nieuw verschenen werk van haar is het vervolg van een ander werk dat dikwijls in een andere medium is generaliseerd en de beginverhalen van enkele van haar romans hebben veel weg van scenische aanduidingen voor het theater of voordere film bewolkt weer de baaien zijn gesloten detruire dit elle 1969 dit kan worden vergeleken met het begin van het boek passacaille dat dat zelfde jaar werd uitgegeven door robert pinget de

rust het grijs van de lucht geen remous iets in het mechanisme moet gebroken zijn maar niets verraadt dat de klok staat op de schouw de wijzers geven de tijd aan hier lijkt de verteller zichzelf zoveel mogelijk op de achtergrond te houden geen enkel persoonlijk voornaamwoord geen enkel werkwoord in de eerste persoon wanneer de verteller openlijk het woord neemt in de eerste persoon enkelvoud zoals in de romans van Robbe Grillet en van Beckett die we hier boven hebben geciteerd zijn er zeker aanduidingen van hun persoonlijke uitingen te vinden zo lezen we in de beginregels van de succesroman *L'Amant* van Marguerite Duras 1984 eens toen ik reeds op leeftijd was is in de hel van een openbaar gebouw een man naar mij toegekomen de drie vragen wanneer waar wie worden op een zeer verfijnde wijze beantwoord op een dag een openbare plaats een man ik en de plaats de hal 68 verriër kenschetsing van het begin van romans van een openbaar gebouw hotel station ziekenhuis theater museum paleis doet denken aan de plaats waar de tragedies van Racine zich afspeelden meteen al vanaf het begin wordt de roman een topper wat hem onderscheidt van de andere romans van Duras vergelijk bijvoorbeeld het begin van *L'Amant* met dat van *Vaun Barrage contre le Pacifique* 1950 en *Le Marin de Gibraltar* 1952 dat spreekt n Sarraute r hngt wanneer er geen plaatsaanduidingen zijn en wanneer de tijd los staat van de historie hangt het verhaal nog maar aan een zijden draadje vast dat van het gesproken woord het woord van de ik of wanneer de ik een ander is het gesprokene conversaties en sub conversaties vanuit dit oogpunt zijn de titels van verschillende romans van Nathalie Sarraute veelzeggend *Vous les entendez* 1972 *Disent les Imbeciles* 1976 en de bundel *Me t* kort e teksten getiteld *L'usage de la parole* 1980 terwijl de romanschrijvers van de 19e eeuw de personages slechts op zeer gereserveerde wijze aan het woord lieten met name in de beginregels zie hier voor het zut van Pierre et Jean lijkt het gesproken woord toch weer ter rein te winnen in bepaalde moderne romans waarin de conventionele barrières aanhalingstekens koppeltekens alinea's met het gesproken woord van de verteller zijn opgeheven hieronder lezen we de beginregels van een roman van hngt *Clope au dossier* 1961 dat alleen zijn geen voorwaarde was en ook geen roeping zegt Morin niets anders dan verdwazing hetgeen alles verklaart ze zullen hem wegvoeren maar er is zo schijnt een verklaring van de arts of van de familie of van een advocaat of van god weet wie voor nodig Racine laat drie van zijn tragedies in medias res beginnen bijvoorbeeld ja het is Agamemnon het is jouw koning die jou wakker maakt Iphigénie maar pinget gaa t nog verder want hij laat het begin van de repliek weg in deze repliek zijn de verleden tijd en het dat de aanduiding voor een uiteenzetting in de indirecte rede op de bladzijde die daarop volgt lezen we dat dat dus geen voorwaarde was Mortin zei dat hij de moeder goed gekend had het einde van het begin c Simon Claude Simon houdt zich meer bezig met het beeld dan met het woord maar verschillende van zijn romans hebben met het boek *Clope au dossier* gemeen dat zij geen begin hebben hieronder volgen de eerste regels van *Histoire* 1967 een boek dat zonder hoofdletter begint maar wel lichtjes inspringt na een citaat van Rilke 69 verriër kenschetsing van het begin van romans dat groeit ons boven het hoofd wij organiseren het dat valt in brokstukken uiteen wij organiseren het opnieuw en vallen zelf in brokstukken uiteen een van hen raakte het huis bijna en in de zomer

toen ik nog tot laat in de nacht doorwerkte gezeten aan het open venster kon ik haar zien of tenminste haar laatste lakken verlicht door de lamp met hun blaadjes die leken op veertjes zwak trillend tegen de achtergrond van de duisternis de ovale blaadjes onwerkelijk hardgroen gekleurd door het elektrische licht en nu en dan als pluimpjes bewegend als waren zij plotseling vervuld van een eigen beweging het begin van *palace* dat vijfjaar eerder werd gepubliceerd is hoewel minder abrupt in dezelfde stijl geschreven 1 overzicht en op dat moment was in een plotselinge dwarreling van lucht die meteen weer verstarde in die hoedanigheid de vleugels weer in de plooi geheel onbeweeglijk zonder dat zij hem hadden zien aankomen alsof hij niet tot aan het balkon was gevlogen maar plotseling was verschenen belichaamd door de toverstaf van een illusionist een van hen neergestreken op de balkonleuning enorm groot waarschijnlijk omdat men ze altijd alleen maar in de verte ziet en buitengewoon zwaar als een porseleinen duif dacht hij dit moment dat genoemd wordt verwijst naar een gebeurtenis die al heeft plaatsgevonden nog voordat het verhaal begint in het begin wordt het geruis of getril van lucht of veren genoemd zoals in het begin van *histoire* trillende blaadjes veertjes worden genoemd en blaadjes pluimpjes de roman beschrijft geen continue tijdsduur meer maar slechts momenten vergelijkbaar met instantanees 1962 in de trant van een poëtisch experiment toch heeft het letterlijk en figuurlijk geschiedenis geschreven want geleidelijk aan komt men erachter dat *le palace* naar de Spaanse oorlog verwijst en dat *la route des Flandres* verwijst naar de tweede wereldoorlog in Frankrijk deze nieuwe manier om verhalen te vertellen of om over de geschiedenis te vertellen beter gezegd deze moeilijkheid om een begin hiervoor te vinden staat misschien wel in verband met de ingrijpende veranderingen in onze samenleving die de tweede wereldoorlog met zijn volkerenmoord veroorzaakt heeft en met de komst van de atoomwapens kortom het staat misschien in verband met het perspectief dat aan onze historie een vroegtijdig einde zou kunnen komen 70 verrier kenschetsing van het begin van romans elk in woorden gevat *parcours* stelt vooral wanneer het slechts een vluchtig overzicht betreft zoals wij net hebben afgesloten klaarblijkelijk een realiteit in een bespottelijk daglicht een realiteit die zoveel complexer is en vol tegenstrijdigheden zit dit is vaak het geval aan het einde van een roman als we de indruk krijgen bij het lezen van het verhaaltje dat we weer terug worden gestuurd naar het begin van de roman conclusie laten we met deze slag om de arm simpelweg constateren dat alles zo verloopt alsof de vorm die de roman vandaag de dag heeft aangenomen overeenkomsten vertoont met de vorm van zijn voorlopers die wij hebben bestudeerd het begon allemaal met anonieme voorlezers met een polyfonie van versies die geleidelijk aan samengebundeld werden tot een romanesk verhaal dat verankerd werd in een plaats in een tijd met een spreker die zijn personages voor hem op de voorgrond schoof nu zijn we hier weer terug bij een stem die naar zijn eigen ik op zoek is een onnoembare na eerst een moeilijke start te hebben doorgemaakt met de overgang van de mondelinge naar de schriftelijke overlevering van de efemere stem naar de in een boek op papier vastgelegde tekst stuit de fictionele literatuur vandaag de dag op een nieuw facet de nieuwe media zoals radio film televisie waarbinnen de nieuwe manieren voorhanden zijn om ik te zeg-

gen en om onze geschiedenis te vertellen zo zal iedere romanschrijver in de taal en in de romaneske vormen van zijn tijd steeds weer opnieuw de wereld op zijn manier verbeelden we moeten nu weer terugkeren naar het begin van dit onderzoek waarbij het onontbeerlijk is dat iedereen een eigen theorie gaat opstellen door de duizend en een beginverhalen van romans die in onze bibliotheken te vinden zijn met elkaar te vergelijken en met elkaar in verband te brengen 71